

učitelů (PSMU), jehož dirigentem byl do r. 1935. Působíště změnil r. 1905, stav se učít. a pak prof. na učitelském ústavě v Brně, na němž působil s přestávkami do r. 1925. V Brně mimo to vyučoval zpěvu na abiturientském kurse při učitel. ústavě, na I. stát. reálce (1908-1914) a na varhanické škole. S PSMU vykonal velkolepé dílo vlastní reformou sborového zpěvu, podnětem nové sborové tvorby, podnětem k založení podobných pěveckých těles a zahraniční slávou, takže naše pěvecká sborová kultura vynikla v cizině vedle Českého kvarteta a České filharmonie. Z posledních zahraničních zájezdů zúčastnil se turné do Španělska a Portugalska (1932) a do Vídně (1934). Stejně významným *U*-ovým činem bylo vytvoření Moravského smíšeného sboru učitelského (1912), z něhož zůstal ve světové válce a působí dodnes Sbor moravských učitelek (od r. 1915). Jako dirigent vynikal neokázalým, ale podmanivým gestem a vysoce osobitým pojetím, dbal dokonalého technického vytříbení, tónové krásy a tím dosáhl vskutku mistrovského podání. Také pro výchovu má velký význam: Povýšil hudebnickou tradici učitelskou na umělecký stupeň, vychoval četné sólové pěvce, vynikající sbormistry a dal československému lidu v nejvyšší míře lahodu a krásu zpívaného slova. Za své mimořádné zásluhy byl jmenován (23. V. 1933) členem České akademie věd a umění.

Vydané skladby: *Sest písní 2—4hl.* (Kroměříž, V. Povondra); *Missa in hon. S. Joannis Nepom.* pro smíš. sbor, varhany a orchestr (vyšla ve sbírce Vojtěch, III., č. 4 u Pazdírků v Bučovicích, 1895); *Šestnáct slováckých a čtyři slovenské písně pro mužský sbor* (Olomouc, 1926, R. Promberger); *Lístek do památníku pro klavír* (ve sbírce Moravští skladatelé mládeži, Melpa, 1936); *Dvě balady pro housle a klavír* (Melpa, 1938). Vedle toho četné skladby rukopisné (zvl. kantáta Komenský, symfonie D-dur, orchestrální suita (1933), klavírní kvartet (1928), sbory, úpravy lid. písní pro sbor a j.

Desky gramofonové (PSMU a F. U.); *Smetanovi Tři jezdci* (Deska pražského rozhlasu), *Rolnická* (His Masters Voice), *Klížkovského Utonulá* (Polydor), *Nešverova Moravě* (tamže), sbory *Foerstrovy*, *Janáčkův*, *Neumannův*, úpravy *U*-ovy a j.

Prameny a literatura. Osobní výkaz. Třetí zpráva čes. st. ústavu učít. v Brně 1925. — *Jos. Hutter: F. U.* a PSMU (Praha, 1928). — *F. U*-ovi k 70. narozeninám (Praha, 1930). — Památníky PSMU (1913, 1923) a SMU (1927), Česká hudba XXXIII., 1930, 47/48 a j. *B. Štědroň.*

Valenta-Alfa Uáclav (14. VIII. 1887, Těnovice u Spál. Poříčí —), učitel v Blovicích, nadporučík 1. dělostř. pluku rus. legií. Za pobytu v legiích organizoval na Sibiři školu pro opuštěné děti a byl jim učitelem. Ve svých četných povídkách z anabase málo líčí boje, spíše si všímá dětí, které žily

s legionáři, a zvířat, která se přátelila s našimi vojáky. Jeho prvotiny *S maminkou u Tatarů*, *Do legie* se objevily v Úsvitu, 1924, potom knižně. Jiné úseky ze života zahraničních vojsk líčí knížky: *U ruském zajetí* (1925), *U bajkalských tunelů* (1927), *Buran na Magistrále*, *Za hlasem krve*, *Ulost máti až nás zavolá*, věnovaná Sokolům, kteří pro vlast žili a umírali, *Hrdinové* (1928), *Na Magistrále*, *Mitěnka tulák*; povídka o psu, který trampoval, *Hari tulák*, *Medvěd 8. pluku* (1933), Legionář. povídky *Medvěd Ivan* (1937). Svou nejmilejší knihou nazývá knížku *Brouček a Jája* (1931), kterou píše rodičům a vychovatelům s tendencí, »aby dětem svou láskou více neublížili než prospěli«. Překládá též z ruštiny: V. Bianski: *Murzuk* (1935). N. Galkin: *Od polárního kruhu* (1936), Konst. Zolotovskij: *Mistři potápěči* (1936). *J. Hloušek.*

Valoušek Bruno (8. I. 1888, Jičín v Čechách —), český přírodopisec. Po absolvování gymnasia v Jičíně studoval přírodopis na Karlově universitě u prof. Vejdovského, Velenovského, Rádla a j., věnuje pozornost také filosofii a věnuje se i studiu zpěvu. Po kratším působení na středních školách v Čechách zakotvil na delší dobu v Břeclavi, kde rozvinul bohatou činnost vědeckou, didaktickou i lidovými. Má zásluhy o přírodovědné probádání jižní Moravy, o povznesení úrovně vyučování přírodopisu na středních školách i o pěstění hudební kultury, které sloužil hlavně jako ředitel hudební školy břeclavské a jako dirigent studentského pěveckého sboru. Od příchodu do Brna r. 1929 se soustředil hlavně na vědeckou a didaktickou práci, stav se časem i lektorem metodiky přírodopisného vyučování na Masarykově universitě. Na stát. učitelském ústavě zřídil vzornou přírodopisnou laboratoř, jež mu umožňuje nejen uskutečňovati zásady činné a pracovní školy, ale i šířiti pochopení pro moderní chápání přírodopisného učení do širokých řad učitelských. Těmuž účelu slouží také příkladně vedená školní zahrada, jež se *U*-ovým přičiněním stala studentům skutečnou pracovní. S touto *U*-ovou činností souvisí jeho organizace sbírek a přírod. laboratoře ve studijním ústavě zlínském a zavedení laboratorní metody v přírodopisném učení na střední škole ve Zlíně. Výsledky svého studia zpracovával *U.* vědecky v mnoha odborných člancích, uveřejňovaných v různých odborných revuích, a popularisoval v nesčetných lidovýchovných přednáškách i odborných kursech a na exkursích. Systematicky jeho práce dosud nebyly shrnuty.

J. Uher.

Váňa Josef (31. VIII. 1899, Praha —), PhDr., český psychotechnik. Po universitních studiích v Praze a v Paříži stal se asistentem Psychotechnického ústavu Masarykovy akademie práce (1923—1925), od roku 1926 je zaměstnán v psychotechnické laboratoři Elek-

trických podniků hlav. města Prahy, nyní jako její přednosta; od roku 1927 je také psychologem Ústředí poraden pro volbu povolání v Praze. Od roku 1933 přednáší o psychologii v hospodářském životě na Vysoké škole obch. v Praze. Z dob studijních je rozprava *Psychologie a pozitivismus* (1924) a úvodní přehled užití psychologie *Psychotechnika* (1926), úhrnem poznatků má být širou založené *Měření inteligence* (dosud jen úvodní 1. díl, 1933). *L. Kratochvíl.*

Vaněk Jan (2. X. 1905, Kunčice u Vrchlabí —), PhDr., učitel na obec. a měšťan. školách, knihovnik Ústřední pedagogické knihovny v Brně. Všímá si hlavně některých psychologických otázek, majících vztah k pedagogice. Zasloužil se o rozvoj brněnské pedagogické knihovny, pro niž také nově zpracoval s Tomášem Glosem *Základní katalog knih* (1938). *Spisy: Studie o dětském myšlení* (1936). Uspořádal *Posudky nových schválených učebnic pro měšť. školy* (1936), s Hynkem Smékalem a Jaroslavem Ryšavým vydal 1938 *Individualisované vyučování zeměpisu na škole měšťanské, Obrysové mapy k zeměpisnému vyučování na školách měšťanských*, část 1.—3.

L. Kratochvíl.

Vansová Terezie, roz. Medvecká (18. IV. 1857, Velká Slatina —), choť ev. faráře, slovenská spisovatelka. V ženském hnutí před převratem měla vůdčí úlohu jako redaktorka *Denice*, po převratě řídila list *Slovenská žena* (1920—24). Dětem napsala povídky *Boženka, Divóčka, Danko a Janko*, obrázek života na ev. faře v druhé polovině min. století, a *Paľko Šuška* (1935), o osudech chudého slovenského hochu. *J. Hloušek.*

Variabilita je termín, jímž se rozumí ve variační statistice forma rozložení variant, kupících se kolem ústředních hodnot. Z připojené tabulky je patrné, že žáci první skupiny dosáhli v početních výkonech stejného počtu bodů jako žáci druhé skupiny, a proto také stejného průměru. Avšak obě skupiny odlišují se v rozmanitosti variant. Početní výkony žáků druhé skupiny soustřeďují se více kolem ústředních hodnot, kdežto první skupina o téměř průměru vykazuje větší rozptyl.

Výkony v počtech dvou skupin žáků.

B o d y	1. skupina	2. skupina
	frekvence	frekvence
	<i>f</i>	<i>f</i>
18	1	—
17	1	—
16	2	—
15	2	3
14	4	4
13	—	6
12	3	3
11	2	2
10	3	2

B o d y	1. skupina	2. skupina
	frekvence	frekvence
	<i>f</i>	<i>f</i>
9	1	—
8	—	—
7	1	—

Celkem žáků $N = 20$ 20

Součet bodů v 1. skupině 257.

Součet bodů v 2. skupině 257.

Arit. průměr v 1. skupině $m_1 = 12'85$.

Arit. průměr v 2. skupině $m_2 = 12'85$.

Rozmanitost variant souvisí se vzdálenostmi jednotlivých hodnot od sebe. \bar{U} je větší nebo menší, rozprostírají-li se varianty řidčeji nebo hustěji kolem středních hodnot. Velikost $v-y$ se vyjadřuje měrami $v-y$. Tyto míry mají význam, jde-li o srovnání rozmanitosti variant dvou nebo více distribucí anebo o zjištění, jaký vliv mají vnější podmínky (na př. cvik, ztížení, zvyk a pod.) na stupňování nebo zmenšování $v-y$. K měřám $v-y$ náležejí:

variační šíře (celkové rozpětí),

průměrná odchylka,

standardní (směrodatná) odchylka,

kvartilová nebo čtvrtinová odchylka.

Variační šíře se určuje rozdílem mezi největší a nejmenší variantou. V našem případě dosáhl v první skupině nejlepší počtář 18 bodů, nejhorší 7 bodů. Variační šíře je $18 - 7 = 11$ bodů; v druhé skupině: $15 - 9 = 4$ body. Variační šíře, jsouc závislá pouze na krajních hodnotách, není vhodnou měrou $v-y$, neboť krajní hodnoty představují nezfídka výkony náhodné a ojedinělé.

Průměrná odchylka se vypočítává zpravidla podle formulí

$$\frac{\sum d}{N}, \quad \frac{\sum (f \cdot d)}{N}$$

v nichž d je odchylka varianty od aritmetického průměru, N počet pozorování, f frekvence, $\sum d$ součet odchylek. Sčítavajíc odchylky nepřihlížíme k jejich znaménkům.

Standardní (směrodatné) odchylky se užívá jako nejvhodnější míry $v-y$. Standardní odchylka se nejčastěji počítá podle vzorců

$$\sqrt{\frac{\sum d^2}{N}}, \quad \sqrt{\frac{\sum (f \cdot d^2)}{N}}$$

I zde d značí odchylku varianty od aritmetického průměru, N počet pozorování, f frekvenci. Jde-li o případy seskupené do tříd, stanoví se střed intervalu a odchylka d se rovná rozdílu mezi tímto středem a aritmetickým průměrem. Uvedených formulí se užívá při distribucích o menším počtu případů. Při velkém počtu pozorování seskupených do tříd vypočítává se průměrná i standardní odchylka podle vzorců, obsahujících příslušný index pro korekturu.

Kvartilová neboli čtvrtinová odchylka se stanoví podle vzorce

$$\frac{Q_3 - Q_1}{2}$$